

Дослідження рисі євразійської в національному парку «Цуманська пуша»

Ніна Мерленко, Тетяна Близнюк

Національний природний парк «Цуманська пуша» (Ківерці, Україна)
Email: no_merlenko@ukr.net; orcid: 0000-0002-4630-0143

MERLENKO, N., T. BLYZNIUK. Research on the Eurasian lynx in the Tsumanska Pushcha National Park. — The Tsumanska Pushcha National Nature Park in Kivertsy has been conducting regular monitoring of the Eurasian lynx since 2017. Over the nine years of observations, traces of the animal were recorded in the territory of the Zatyshshe, Boguslavka, and Zalyv tracts. In addition, live lynxes were observed on three occasions: a single individual both in 2018 and 2025, and a female with two kittens in 2021. According to the observation results, the lynx population in the park can be estimated at two individuals. In order for better assessment, monitoring, and conservation of the Eurasian lynx population, it is necessary to expand the network of camera traps, to conduct genetic analysis of collected samples, to strengthen the protection of reserves, and to initiate cross-border coordination of monitoring.

Вступ

Рись євразійська (*Lynx lynx*) — рідкісний вид хижих ссавців, занесений до Червоної книги України. У другій половині XX ст. чисельність виду на території Волинської обл. та суміжних регіонів різко скоротилася внаслідок антропогенного тиску, втрати біотопів та знищення кормової бази [Шквиря & Шевченко 2009].

Ківерцівський НПП «Цуманська пуша», утворений у 2010 р., відіграє ключову роль у дослідженні та збереженні популяції цього виду на Волині через наявність збережених лісових масивів, охоронних статусів окремих ділянок та регулярний польовий моніторинг, який ведеться працівниками Парку з 2017 р. На виконання наказу Міністерства захисту довкілля та природних ресурсів України «План дій щодо збереження рисі євразійської (*Lynx Lynx* L.) в Україні» (16.09.2021, № 595), Ківерцівський національний природний парк «Цуманська пуша» інформує про результати виконання заходів, визначених Планом дій на виконання цього наказу.

Мета роботи — узагальнити результати моніторингу рисі євразійської на території Ківерцівського національного природного парку «Цуманська пуша» за період з 2017 р. по лютий 2025 р., та запропонувати пріоритетні заходи охорони.

Територія Полісся має високу заболоченість, і лісові масиви в більшості випадків зв'язані один з одним лісовими коридорами [Жила 2012], тому це дає змогу рисі самостійно мігрувати з області в суміжні області

В Україні рись трапляється в Карпатах і на півночі Центрального Полісся. Дані про географічне поширення рисі євразійської на території Українського Полісся зібрані та узагальнені в публікації І. Загороднюка та Е. Різун [2022]. У Волинській обл. вид зареєстровано переважно в північно-східній частині, вздовж кордону з Рівненською областю. У Рівненській області рись, крім півночі, трапляється ще й уздовж границь з Волинською і Житомирською областями. В середині 1990-х років рись заселила Чорнобильську зону. Згідно з даними польового обстеження та анкетного опитування, ці хижаки в 1986–1997 рр. траплялися на півночі Поліського та Іванівського районів Київської обл., Овруцького, Олевського, Новоград-Волинського районів Житомирської обл. [Жила 2012; Загороднюк & Різун 2022].

Очевидно, що століття тому рись була досить поширеним хижаким на території Волині. Літературні дані практично відсутні, але про це красномовно свідчить назва залізничної станції «Рись» Волинської обл. Згідно зі статистичною звітністю головного управління статистики у Волинській області, в 90-ті роки на Волині обліковувалось 4 особини рисі, за 2000 — 2010 роки — 2 особини рисі, а за 2011 — 2018 роки облік лісомисливськими господарствами взагалі не проводився і в статистичній звітності відсутній.

Результати

З 2017 р. працівники Ківерцівського НПП «Цуманська пуща» постійно проводять моніторинг популяції рисі на території Парку та суміжних територіях. Спостереження включають в себе реєстрацію слідів тварини та інформацію з двох встановлених фотопасток.

На території Парку автори постійно відмічають сліди цього звіра по свіжому снігу в урочищах «Затишше», «Богуславка» і «Залив». Знахідки були зафіксовані в лісових масивах кварталів 64–65 у Холоневиському лісництві, на території Ландшафтного заказника «Кормин», кв. 25, 28–30, 35 Берестянського лісництва та кв. 2–4 та 7–8 Горинського лісництва (рис. 1).

Вживу рись помічено за цей період тричі: (1) 2018 р. — у кв. 65 Холоневиського лісництва серед лісового масиву (спостереження В. Громика); (2) 2021 р. — в уроч. «Богуславка», у кв. 57 Берестянського лісництва помічено самку з двома рисенятами (спостереження В. Громика); (3) 2025 р. — у кв. 2 Горинського лісництва на лісовій дорозі (спостереження Д. Шульгача).

За результатами обліків рисі, проведених протягом 2017–2024 рр. та січні–лютому 2025 р., встановлено перебування на території Парку двох особин, в межах ландшафтного заказника «Кормин», загальнозоологічного заказника «Чортове болото» та на суміжних територіях.

Рис. 1. Фото слідів рисі: верхній ряд — січень 2025 р.; нижній ряд ліворуч — Берестянське лісництво (кв. 25); праворуч — Горинське лісництво (кв. 2), 2025 р.; автор фото: Д. Шульгач.

Обговорення

Унаслідок скорочення кормової бази, деградації місць перебування в результаті інтенсивної експлуатації та омолодження лісів і великого рекреаційного навантаження на них, осушування боліт, прокладання мережі доріг, поширення браконьєрства рись стала рідкісною і потребує охорони.

Дані моніторингу рисі на території парку «Цуманська пуща» вказують на наявність дуже малої популяції цього виду. Оцінка чисельності (~ 2 ос.) є попередньою й обмежена малою кількістю фотопасток, нерегулярними патрулюваннями. Необхідні розширені камери і генетичні дослідження для точнішої оцінки чисельності й структури популяції.

Для організації дієвої охорони рисі в Поліссі необхідна спільна українсько-польсько-білоруська програма, яка включала б такі основні заходи, запропоновані С. Жилою [2012]:

- 1) вивчення регіональних особливостей екології виду, шляхів переміщень, виявлення і картування ділянок розмноження виду; 2) створення служби моніторингу і банку даних; 3) підвищення щільності популяцій жертв на індивідуальних те-

риторіях самиць (підвищення чисельності в першу чергу сарни, в меншій мірі зайців білого і русака); 4) посилення боротьби з браконьерством і покращення ведення мисливського господарства в цілому; 5) регулювання чисельності вовка в місцях розмноження рисі у залежності від конкретних умов, що склалися; 6) створення умов для підвищення успішності розмноження виду.

Необхідно активізувати інформаційно-роз'яснювальну роботу серед місцевих жителів щодо недопустимості будь-яких дій, які можуть зашкодити виживанню популяції рисі на Поліссі, зокрема на територіях, де зафіксовано місця її проживання.

Подяки

Автори висловлюють подяку інспектору з охорони ПЗФ Дмитру Шульгачу, заступнику начальника Олицько-Цуманського природоохоронного науково-дослідного відділення Володимиру Громику, які надали особисту інформацію про перебування рисі. Окрему подяку висловлюємо громадській спілці «Всесвітній фонд природи України» за передані у користування Парку дві фотопастки.

Література

- Жила, С. 2012. Поліська популяція рисі (*Lynx lynx*) в Україні та план дій щодо її збереження. *Праці Теріологічної Школи*, **11**: 98–112. [CrossRef](#)
- Загороднюк, І., Е. Різун. 2022. Рись євразійська (*Lynx lynx*) в Українському Поліссі: біогеографічний аналіз. *Theriologia Ukrainica*, **24**: 104–119. [CrossRef](#)
- Шквиря, М. Г., Л. С. Шевченко. 2009. Рись *Lynx lynx* (Linnaeus, 1758). В кн: Акімов І. (ред). *Червона книга України. Тваринний світ*. Глобалконсалтинг, Київ, 546.

Резюме

МЕРЛЕНКО, Н., Т. БЛИЗНЮК. Дослідження рисі євразійської в національному парку Цуманська пушта. — Ківерцівський НПП «Цуманська пушта» проводить регулярний моніторинг рисі євразійської з 2017 р. За дев'ять років спостережень сліди тварини фіксували на території урочищ «Затишше», «Богуславка» та «Залив». Крім цього, тричі спостерігали живих рисей: по одній особині у 2018 та 2025 рр. та самку з двома дитинчатами — у 2021 р. За результатами обліків популяцію на території Парку оцінили у дві особини. З метою кращої оцінки, спостереження та збереження популяції рисі євразійської варто розширити мережу фотопасток, проводити генетичний аналіз зібраних зразків, посилити охорону заказників та розпочати транскордонну координацію моніторингу.